

KIRKELIG PEDAGOGISK SENTER

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep.
0031 OSLO

Oslo, 30. oktober 2007

NOU 2007: 6 Formål for framtida. Formål for barnehagen og opplæringen.

Høringsuttalelse fra IKO – Kirkelig pedagogisk senter

IKO – Kirkelig pedagogisk senter (heretter kalt IKO) vil med dette avggi høringsuttalelse i forbindelse med behandlingen av NOU 2007: 6 Formål for framtida.

I høringsbrevet av 19.06.07 ber departementet høringsinstansene om "*synspunkter på og vurderinger av helheten og de ulike ledd i utvalgets forslag til nye formål*". Vårt hørings svar er disponert i forhold til dette. Vi starter med en vurdering av utvalgets arbeid og behovet for endringer i dagens formålsparagrafer. Deretter vil vi kommentere enkeltheter i forslaget. Avslutningsvis vil vi oppsummere hva som etter vår oppfatning må endres eller arbeides videre med for at nye formålsparagrafer skal fungere best mulig som retningsgivende for framtidens barnehage og skole.

Utvalget som står bak utredningen (Bostadutvalget) fikk i oppdrag å vurdere formålsparagrafene både for barnehage og opplæring (skole og lærebedrifter). Vi registrerer at utvalgsarbeidet og debatten omkring dette har hatt hovedfokus rettet mot skolen. Vi vil påpeke at det er viktig å vurdere barnehage og skole ut fra institusjonenes egenart, noe som gjør det nødvendig å tydeliggjøre forskjeller – ikke bare fokusere på det som er likt. Det er verdt å merke seg at det har vært mye mindre debatt om formålsparagrafen for barnehage enn for opplæring (skole).

I vår uttalelse har vi derfor noen steder delt mellom skole og barnehage for å synliggjøre at våre innspill er knyttet primært til en av institusjonene.

Konsensus – styrke eller svakhet

Utvalget arbeidet seg fram til et konsensusforslag til tross for "*relativt ulike prinsipielle utgangspunkt når det gjaldt formålenes verdigrunnlag*". Begrunnelsen for ønsket om et samlet forslag er at det er viktig "*for barnehagen, grunnskolen og videregående opplæring at selve grunnlaget for institusjonenes virksomhet uttrykkes på en måte som kan virke mest mulig samlende*", og utvalget mener at de "*har lykket i å komme fram til forslag til formål som er uttrykk for en konsensus som favner bredden i de prinsipielle utgangspunktene*".

IKO deler utvalgets syn når det gjelder viktigheten av å ha formålsparagrafer som fungerer samlende. Det har vært, og er, en uttalt målsetting for barnehage og skole at en favner bredden og mangfoldet på en slik måte at alle skal kunne kjenne seg respektert og verdsatt. Samtidig står barnehage og skole i en bestemt verditradisjon og skal videreføre en særskilt kulturarv. Utdfordringen er å kombinere disse anliggende på en god måte.

Et konsensusforslag kan i noen sammenhenger tildekke faktisk uenighet og skape en skinnenighet, som avsløres når formuleringene skal tolkes og være utgangspunkt for utforming av læreplaner og annet veiledningsmateriell. Derfor er det viktig at også et

konsensusforslag settes under lupen og vurderes kritisk. Det er ikke tilstrekkelig at et bredt sammensatt utvalg har kommet fram til et felles forslag.

Vi vurderer det slik at utvalgets vilje til å synliggjøre prosessen fram mot konsensus, bl.a. ved å presentere flere mindretallsforslag, er en styrke for utredningen. Gjennom dette viser en hvilke momenter ulike grupperinger har lagt vekt på, noe som gjør det enklere å vurdere resultatet.

Brudd eller fornyelse

Siden det har vært størst oppmerksomhet på endringer i opplæringsloven, starter vi med å kommentere utvalgets vurderinger om denne.

Skolen

Det er bred enighet om at gjeldende formulering i formålsparagrafen for opplæring (skolen) er problematisk. Dette har også IKO tidligere gitt uttrykk for. Det er flere hensyn som taler for endringer i gjeldende paragraf.

For det første gjelder det formuleringen "*kristen og moralsk oppseding*". Dette kan tolkes individbasert slik at alle elever i det norske skolesystemet skal få en kristen oppdragelse. At skolen har en oppdragende funksjon, kan en ikke komme bort fra, noe som også kommer fram i konsensusforslaget ("*elevane skal utvikle kunnskap, dugleik og holdningar for å kunne meistra liva sine ...*"). Problemet oppstår når oppdragelsen knyttes til en bestemt religion, noe som er problematisk i forhold til Den europeiske menneskerettighetskonvensjons artikkel om retten til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet (EMK artikkel 9). Alle skal oppleve religionsfrihet. At skolens virksomhet (oppdragelse) knyttes til en bestemt religion, kan være i strid med dette prinsippet.

For det andre kan dagens formålsparagraf komme i strid med foreldreretten når en først fastslår at grunnskolen skal arbeide i "*samarbeid og forståing med heimen*", og deretter kobler dette til kristen oppdragelse slik det er beskrevet ovenfor. Det er et faktum at ikke alle foreldre i Norge ønsker at barna skal få en kristen oppdragelse. Dagens formulering kan dermed være i strid med en allment akseptert foreldrerett.

For det tredje har KRL-fagets møte med internasjonale konvensjoner tydeliggjort behovet for endringer, og da først og fremst i formålsparagrafen. Mye av kritikken mot KRL-faget skyldes at faget er tolket i lys av gjeldende formålsparagraf. Skolens formål om å gi en kristen oppdragelse er et viktig element i dommen fra Strasbourg.

Til sist er det også verdt å merke seg at ordlyden i det nevnte ledd i gjeldende formålsparagraf heller ikke gjenspeiler den faktiske virkelighet i skolen. Læreplaner og pedagogikk er tilpasset et samfunn med religionsfrihet og respekt for foreldreretten. Det har derfor liten hensikt å beholde ordlyden i dagens formålsparagraf. Det vil styrke formålsparagrafens betydning for barnehage og skole at den er i overensstemmelse med den pedagogiske praksis.

Tiden er altså moden for endringer i skolens formålsparagraf. Nedenfor vil vi drøfte ulike ledd i utvalgets konsensusforslag, og vurdere om disse framstår som en nødvendig fornyelse av formålsparagrafen, eller om de bryter med viktige prinsipper på en uheldig måte.

Barnehagen

Når det gjelder formålsparagraf for barnehagen, er situasjonen annerledes. Selv om utvalget hevder at det har vært stor uro også i forhold til verdiformuleringene i barnehageloven, har det etter vår oppfatning vært mye roligere på dette området. Det var et enstemmig utvalg (Søbstadutvalget) som i 2005 avga sin innstilling til endring av barnehageloven. Kun en liten del av høringsuttalelsene den gang kommenterte og kritiserte selve formålsparagrafen. Da loven ble behandlet i Stortinget i 2005, var det kun representanter fra SV som stemte imot å beholde en "*kristen formålsbestemmelse*", jf. Innst. O. nr. 117 (2004-2005).

Utredningen viser også at utvalget i mye mindre grad har hatt sin oppmerksomhet rettet mot barnehagen og de særlige utfordringer som er knyttet til denne. Sammenhengen mellom de

tre første paragrafene i barnehageloven er f.eks. ikke drøftet i tilstrekkelig grad. Heller ikke forholdet mellom private og offentlige barnehager er viet mye plass i utredningen. Dette er svakheter vi vil kommentere i siste del av vår uttalelse, men først vil vi konsentrere oss om opplæringsloven og ulike ledd i utvalgets forslag.

Foreldreretten

Gjeldende formålsparagraf for opplæring har som utgangspunkt at grunnskolens virksomhet skjer i *"samarbeid og forståing med heimen"*. Konsensusforslaget bryter med dette når en flytter henvisningen til foreldreretten til sist i paragrafen og kun fastslår at *"skolen skal samarbeide med heimen"*.

Etter vår oppfatning legges det for liten vekt på foreldrenes grunnleggende rett og ansvar for sitt barns opplæring, slik det bl.a. er nedfelt i menneskerettighetserklæringen. Skolens formålsparagraf bør derfor inneholde formuleringer om at skolen skal arbeide i forståelse med hjemmet, ikke bare henvise til et mer uforpliktende samarbeid. Foreldreretten bør integreres bedre i selve formålsparagrafen, og løftes tydelig fram i paragrafens innledning.

Primærforslaget fra Birkedal, Byfuglien og Hætta ivaretar dette på en mye bedre måte. IKO vil derfor gi sin støtte til følgende formulering: *"Skolen skal, i samarbeid og forståing med heimen, gi historisk og kulturell forankring og utruste for livet."* Ved en slik formulering er skolens oppdrag satt inn i en riktig sammenheng i forhold til foreldrene. Endringen som er foreslått i konsensusforslaget, innebærer et markant brudd med en flerehundreårig lang tradisjon i vårt land.

Verdigrunnlag og kulturarv

Oppdragelse og opplæring skjer ikke i et historisk og kulturelt vakuum. Formålsparagrafen må tydeliggjøre grunnleggende verdier i kristen og humanistisk tradisjon som den kulturelle basis for virksomheten i barnehage og skole, samtidig som verdier i menneskerettighetene og i andre religioner og livssyn løftes fram. Dette er ikke uttrykk for relativisme, men et ønske om formålsparagrafer som uttrykker bevissthet om den kulturelle arven og tradisjonen en har som oppgave å forvalte, samtidig som den markerer tydelig at mangfoldet i samfunnet må være synlig i barnehage og skole.

I konsensusforslaget har en valgt å ta utgangspunkt i en rekke verdibegreper (menneskeverdet, åndsfrihet, nestekjærlighet, likeverd og solidaritet) som tolkes i lys av visse verditradisjoner. Dette er etter vår mening en stor svakhet ved forslaget, som til dels bryter med vår tradisjon. Det er en vesensforskjell mellom det å ta utgangspunkt i kjente verditradisjoner og det å nevne noen (tilfeldig) utvalgte verdibegrep, for så å tolke disse i lys av tradisjonene. Det er mer konsistent å ta utgangspunkt i kjente verditradisjoner, slik det gjøres i primærforslaget fra Birkedal, Byfuglien og Hætta. Deretter nevnes konkrete verdier som eksempler en kan utlede fra tradisjonene. Dermed unngår en diskusjonen om listen av verdier er uttømmende eller ikke for den pedagogiske virksomhet i skolen. Vi anbefaler derfor formuleringen: *"Skolen skal byggje på grunnleggjande verdiar i kristen og humanistisk tradisjon, og verdiar i menneskerettane og i ulike religionar og livssyn i samfunnet, slik som respekt for menneskeverdet, åndsfridom, nestekjærleik, tilgjeving, sanning, likeverd og solidaritet."*

At en formålsparagraf nevner flere religioner og livssyn, medfører ikke nødvendigvis at disse sidestilles med hensyn til sannhetsgehalt, eller at vi får en relativisering hvor alt er like greit. Vi lever i en sammensatt felleskultur, hvor den tradisjonelle kristne og humanistiske kulturarv møter andre kulturer. Utvalgets forslag inneholder dette kumulative perspektivet: Andre religioner og livssyn er kommet i tillegg til kristendommen, i samfunnet som i skolen. Dette svekker ikke uten videre kristendommens plass i skole, barnehage eller samfunn, og den kristne arven må ikke tones ned selv om noe nytt kommer i tillegg.

Samtidig er det en fare å harmonisere alle forskjeller og usynliggjøre det som er ulikt. Både i barnehage og skole må barna oppleve at det finnes ulikheter, og at mangfold er en berikelse.

Dette må skje i respekt for ulikheter og ikke med mål om assimilering. Konsensusforslaget går etter vår mening for langt når forslaget kan leses som en total sidestilling av alle religioner og livssyn. Med utgangspunkt i norsk og europeisk kultur og tradisjon er det bedre med en noe annen betoning, slik det gjøres i primærforslaget fra Birkedal, Byfuglien og Hætta.

Synliggjøring av majoritetens kulturtradisjon i et felles formål handler ikke om et hegemoni som ekskluderer andre tradisjoner eller oppfatninger. Barn og unge har rett til å få innsikt i en sammensatt kultur, der både majoritet og minoritet blir synliggjort, ikke bare det som er felles. I den sammenheng er det viktig at formålsparagrafen synliggjør individets rett til å leve og tenke i tråd med egen overbevisning. Det er en svakhet i konsensusforslaget at dette ikke i tilstrekkelig grad uttrykkes. Primærforslaget fra Birkedal, Byfuglien og Hætta ivaretar dette på en bedre måte gjennom setningen "*Skolen skal gje innsikt i kulturelt mangfald og vise respekt for den einskilde si overtyding*". Det er avgjørende at skolen ikke har assimilering, men integrering som mål. Alle skal ikke formes etter samme lest slik at forskjeller utviskes. I stedet skal mennesker med ulike tradisjoner og kulturer lære å leve og fungere i fellesskap, med respekt for ulikhetene og den enkeltes egenart.

Denne tenkningen medfører etter IKOs mening ikke et brudd med de tradisjoner skolen har bygget på og fortsatt bygger på, men er snarere en fornyelse og utvidelse av dem. Vi vil derfor advare mot en tolkning som medfører mindre samarbeid mellom kirke og skole. Derimot vil det bli tydelig at samarbeidet også kan gjelde andre religioner og livssyn, der disse er representert i nærmiljøet. IKOs mening er altså at forslaget medfører en naturlig fornyelse og videreutvikling, snarere enn et brudd med skolens tradisjonelle verdiforankring.

Endringer i formålsparagrafen i sammenheng med KRL-faget

Ordlyden i formålsparagrafen har vært et sentralt element i de senere års debatt om KRL-faget. Samtidig som Bostadutvalget avsluttet sitt arbeid, ble den norske stat domfelt av menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg. I dommen vurderes KRL-faget i lys av gjeldende formålsparagraf, og summen av formålsparagraf, kristendommens kvantitative plass i KRL-faget og mangel på gode fritaksordninger medførte at Norge ble dømt for å bryte artikkel 2 i første tilleggsprotokoll. Det er også viktig å påpeke at det er KRL-faget, slik det framstod i 1997, som ble dømt, ikke dagens fag, som har vært gjenstand for to større revisjoner (2001 og 2005).

IKO er av den oppfatning at KRL-faget alene ikke bryter med menneskerettighetene. Endringer av formålsparagrafen i den retning som foreslås av Bostadutvalget, kombinert med de endringer som allerede er gjort i KRL-faget, vil etter vår oppfatning gjøre det mindre påkrevd å foreta flere endringer. Vi tror det er viktig at det nå blir ro rundt faget, og at det ikke gjøres nye endringer i fagplanene.

Barnehage og skole – samme formål?

Underveis i utvalgets arbeid ble det lagt ut fire ulike forslag til nye formålsparagrafer, herunder forslag til felles paragraf for barnehage og opplæring. IKO var blant de instanser som advarte sterkt mot en samordning av paragrafene som primært tok hensyn til skolens virksomhet. Det er derfor med glede vi registrerer at Bostadutvalget legger fram et forslag til nytt formål for barnehagen som langt på vei får fram barnehagens egenart. Således har en kommet et godt stykke i riktig retning.

Det er like fullt noen mangler i forslaget. For det første gjelder det begrepet oppdragelse. I konsensusforslaget er oppdragelsesbegrepet fjernet, og dette bryter med tidligere tradisjon. Det argumenteres for å innføre begrepet "*danning*" i stedet for oppdragelse (NOU 2007: 6 s. 28). Etter vår oppfatning ivaretar ikke danning alene godt nok den voksnes ansvar, da danning skjer i barnet, mens oppdragelse innebærer at ansvaret ligger hos den voksne. Det er en ganske grunnleggende forskjell, og vi mener at den må komme tydelig fram i lovteksten. Det ser også ut til at barnehagen som lærende organisasjon er blitt overordnet barnehagens særpreg, der oppdragelse og omsorg er selve fundamentet. Ved å fjerne ordet

oppdragelse kan barnehagen enda mer dreie i en retning av å bli skole. Det er en utvikling IKO ikke ønsker. Vi ønsker å gjeninnføre barnehagens oppdragelsesmandat, der begrepene oppdragelse og danning begge hører med.

For det andre har ikke utvalget i tilstrekkelig grad tatt hensyn til oppbyggingen i barnehageloven. Når konsensusforslaget får den form det har fått, må en ta inn over seg at dette også får konsekvenser for §§ 2 og 3 i barnehageloven. Departementet har varslet at en vil komme tilbake med et eget høringsnotat om dette, men IKO vil allerede nå påpeke svakheten ved utvalgsarbeidet, at disse tre paragrafene ikke er sett i sammenheng. Det er viktig å se på hvilke konsekvenser et slikt forslag til endring kan få for barnehagens innhold og særegne profil. Vi er bekymret for at målet om å komme fram til et enhetlig forslag i Bostadutvalget, har medført en overfladisk behandling av barnehagens særpreg og innhold. Vi ser at vesentlige sider ved barnehagens egenart, som oppdragelsesmandatet og barnehagen som kulturformidler, ikke er videreført i Bostadutvalgets forslag.

Private barnehagers særstilling

I gjeldende formålsparagraf for barnehagen er det gitt en egen bestemmelse om private barnehagers rett til å se bort fra en kristen verdiforankring eller fastsette særlige bestemmelser om alternativ verdiforankring. Dette gjelder også menighetsbarnehager innenfor Den norske kirke. Bostadutvalget har i liten grad behandlet dette spørsmålet, og en argumenterer for å flytte disse fritaksbestemmelsene til et annet sted i lovverket.

IKO opplever at dette svekker de private barnehagers rett til egen formålsbestemmelse. Det gir et uheldig signal at lovverket innledes med en formålsparagraf med grunnleggende verdier, og først mye senere blir det fastslått at denne har unntak. Særlig tydelig blir dette siden unntaksbestemmelsen i dag er plassert i samme paragraf som formålet for øvrig. Unntaksbestemmelsene er, for dem det gjelder, av avgjørende betydning. Derfor bør de plasseres sammen med den generelle formålsbestemmelsen.

Vi har ellers merket oss at departementet vil komme tilbake til denne saken senere i høst, men vi varsler allerede nå behovet for en endring i forhold til Bostadutvalget på dette punktet.

Oppsummering

IKO er av den oppfatning at utvalgets vei fram mot konsensus har vært viktig, ikke bare for utvalget, men også som en tydeliggjøring av hvor viktig det er for barnehage og skole at formålet for disse institusjonene har bredest mulig oppslutning.

IKO mener det er både riktig og viktig å endre deler av dagens formålsparagraf for opplæring. Dette er nødvendig av flere årsaker, jf. beskrivelsen ovenfor.

IKO mener at konsensusforslaget i altfor liten grad ivaretar foreldreretten. Vi gir derfor vår støtte til primærforslaget fra Birkedal, Byfuglien og Hætta på dette området.

IKO mener det er viktig å henvise til kjente verditradisjoner som grunnlag for virksomheten i barnehage og skole. Aktuelle verdibegreper aktualiserer hvordan verditradisjonene har preget, og fortsatt skal prege, vårt samfunn, men utgangspunktet er disse tradisjonene. Vi gir derfor vår støtte til ovennevnte primærforslag også på dette punktet.

IKO mener de foreslåtte endringene i formålsparagrafen for opplæring (både konsensusforslaget og det tidligere nevnte primærforslaget) i stor grad svekker behovet for endringer i KRL-faget.

IKO mener at utredningen er svakest i sin omtale av barnehagen. Begrepet "oppdragelse" bør tilbake i en formålsparagraf for barnehagen, og det bør arbeides mer med sammenhengen mellom de tre første paragrafene i barnehageloven. IKO ser fram til en egen høring om dette.

IKO vil minne om behovet for å sikre private barnehagers rett til å fastsette egne bestemmelser om livssynsformål, eventuelt ikke ha noen form for livssynsformål. Det er

avgjørende at dette spørsmålet er avklart før det gjøres endringer i barnehageloven, og disse bestemmelsene må i lovverket knyttes til de generelle formålsbestemmelsene.

IKO's konklusjon er at primærforslaget fra Birkedal, Byfuglien og Hætta i større grad ivaretar perspektiver som vi opplever er viktige i en formålsparagraf. Vi vil derfor anbefale at en legger dette forslaget til grunn for det videre arbeidet: *"Skolen skal, i samarbeid og forståing med heimen, gi historisk og kulturell forankring og utruste for livet. Skolen skal byggje på grunnleggjande verdiar i kristen og humanistisk tradisjon, og verdiar i menneskerettane og i ulike religionar og livssyn i samfunnet, slik som respekt for menneskeverdet, åndsfridom, nestekjærleik, tilgjeving, sanning, likeverd og solidaritet. Skolen skal gje innsikt i kulturelt mangfald og vise respekt for den einskilde si overtyding. Han skal fremje demokrati, likestilling og vitskapleg tenkjemåte."*

Vennlig hilsen

Eigil Morvik
direktør